

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н. КАРАЗІНА

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

**з дисципліни
«БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»**

рівень вищої освіти другий (магістерський)
галузь знань 29 Міжнародні відносини
спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
вид дисципліни за вибором
факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач: к. політ. н., доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Солових Є.М.

2020/2021 навчальний рік

1. Навчальний контент

Тема 1. Сутність, структурні елементи та декомпозиція міжнародної безпеки

Наукова та політична актуальність курсу «Безпекові аспекти міжнародних відносин». Предмет, методи та основні завдання курсу. Історичний вимір поняття «безпека». Базові та сучасні концепції міжнародної безпеки. Сутність понять «національна безпека», «регіональна безпека» та «міжнародна безпека». Сучасні загрози та виклики національній та міжнародній безпеці. Місце України в системі міжнародної та регіональної безпеки.

Тема 2. Глобальні трансформації і безпека розвитку політичних, економічних і соціальних систем

Характер і сутність сучасних глобальних трансформацій. Глобальні і регіональні зміни міжнародних відносин. Міжнародна політика як сфера зіткнення інтересів. Основні причини виникнення міжнародних конфліктів. Динаміка розгортання міжнародного конфлікту. Основні форми подолання конфліктних ситуацій у сучасних міжнародних відносинах. Поняття запобігання конфлікту, його основні форми. Переговори, медіація, арбітраж, рішення міжнародних судів (трибуналів). Роль ООН як міжнародного форуму в контексті організації та проведення миротворчих операцій.

Тема 3. Методологічні основи і системи забезпечення міжнародної безпеки

Система інформаційного забезпечення міжнародної безпеки. Система показників та індикаторів інформаційного забезпечення міжнародної безпеки. Методи та системи моніторингу основних складових міжнародної безпеки. Побудова системи індикаторів моніторингу міжнародної безпеки. Безпекові інститути і глобальне співробітництво у системі забезпечення міжнародної безпеки.

Тема 4. Соціально-демографічні виміри безпеки глобального розвитку

Глобальні трансформації та соціально-демографічні аспекти безпеки глобального розвитку. Глобальні соціально-демографічні ризики і загрози (некерована міграція, значна нерівність у доходах, продовольча криза, некерована урбанізація). Нова роль міжнародного соціального співробітництва. Соціальна й демографічна безпека держави: поняття, оцінка загроз та пріоритети досягнення. Реалізація Глобальних Цілей сталого розвитку ООН 2030 та посилення соціальної відповідальності в контексті національної соціально-демографічної безпеки.

Тема 5. Міжнародна продовольча безпека

Міжнародна продовольча безпека в контексті проблем і викликів світової економіки та структурних зрушень у світовому виробництві та споживанні. Світова проблема продовольчої безпеки та місце України в Глобальному індексі продовольчої безпеки. Римська декларація про світову продовольчу безпеку. Основні фактори, які впливають на продовольчу безпеку. Поняття

міжнародної продовольчої безпеки: політичний, економічний та соціальний аспекти. Критерії та індикатори оцінки міжнародної продовольчої безпеки. Реальні та потенційні загрози міжнародній продовольчій безпеці. Способи забезпечення світової продовольчої безпеки.

Тема 6. Міжнародна енергетична безпека

Міжнародна енергетична безпека в контексті структурних зрушень світової економіки та проблеми вичерпування глобальних енергетичних ресурсів. Поняття міжнародної енергетичної безпеки, критерії та індикатори її оцінки. Індекс ризику енергобезпеки. Показники енергобезпеки. Безпека газо- та нафто постачання в світі. Міжнародна атомна енергетика. Міжнародні організації з енергетичної безпеки. Зелена книга «Європейська стратегія щодо сталої, конкурентоздатної та безпечної енергетики».

Тема 7. Міжнародна технологічна та інформаційна безпека

Сутність та визначення поняття “інформаційна безпека”. Основні реальні та можливі (потенційні) загрози інформаційній безпеці України у різних сферах. Базисні індикатори інформаційної безпеки. Поняття та аналіз технологічних ризиків і загроз (шахрайство в ІТ-технологіях і «крадіжки» даних, кібератаки, критичний збій систем, значна цифрова дезінформація). Міжнародна технологічна безпека: суть та проблеми забезпечення. Роль сучасних інформаційних технологій у формуванні світової політики та інформаційної інфраструктури. Інформаційна пропаганда та контрпропаганда як складові міжнародної безпеки. Роль міжнародних агентств новин у глобальних інформаційних процесах.

Тема 8. Міжнародна екологічна безпека

Вплив глобальних трансформацій на розвиток системи міжнародної екологічної безпеки. Проблема «парникового ефекту». Глобальне потепління та екологічна безпека. Сутність та особливості екологічної безпеки. Система екологічної безпеки. Об'єкти та суб'єкти екологічної безпеки. Критерії екологічної безпеки. Принципи забезпечення екологічної безпеки. Екологічні ризики і загрози глобальному розвитку (критичний рівень забруднення і збільшення викидів парникових газів, важка адаптація до зміни клімату). Сутність екологічної конкурентоспроможності та екологічної репутації. Кіотський протокол: суть, мета, механізм функціонування, позитивні та негативні сторони.

2. Плани практичних (семінарських) занять, завдання для самостійної роботи та поточного контролю знань, умінь та навичок здобувачів

Тема 1. Сутність, структурні елементи та декомпозиція міжнародної безпеки

Мета заняття: Ознайомити здобувачів із сутністю, структурними елементами та декомпозицією міжнародної безпеки

Кількість годин – 2

План заняття:

1. Наукова та політична актуальність курсу «Безпекові аспекти міжнародних відносин».
2. Предмет, методи та основні завдання курсу.
3. Історичний вибір поняття «безпека».
4. Базові та сучасні концепції міжнародної безпеки.
5. Сутність понять «національна безпека», «регіональна безпека» та «міжнародна безпека».
6. Сучасні загрози та виклики національній та міжнародній безпеці.
7. Місце України в системі міжнародної та регіональної безпеки.
8. Міжнародна безпека в сучасних умовах: нові підходи, загрози та виклики.
9. Ключові актори та механізми забезпечення міжнародної безпеки.
10. Місце України в системі міжнародної та регіональної безпеки.

Завдання: Ознайомитися з літературою з означених питань.

Література.

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование: Учебное пособие. М.: Гардарики, 2006. – 333 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник/авт. кол.: В.І. Абрамов., Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянук ; за заг.ред. Г.П. Ситника. – Київ: НАДУ, 2016. – 784с.
3. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. – 2007. – № 6. – С. 7–12.
4. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
5. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія / О.В. Коломієць, - К.: Вид-во КиМУ, 2013. - 427 с.
6. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. — К.: Либідь, 2016. — 622 с.
7. Г. Перепелиця. Асиметрія в міжнародних відносинах // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 41- 42.
8. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. – К.: НІСД, 2014. – 117 с.
9. Рейтерович І. В. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / І. В. Рейтерович, С. В. Ситник ; уклад. В. М. Гаврилюк. – К. : НАДУ, 2013. – 56 с.

Завдання для самостійної роботи.

- 1) написати есе на тему: «Місце України в системі міжнародної та регіональної

безпеки»;

2) проаналізувати нормативно-правову базу України щодо питань національної та міжнародної безпеки;

3) ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, розв'язати завдання за темою.

Тема 2. Глобальні трансформації і безпека розвитку політичних, економічних і соціальних систем

Мета заняття: сформувати у здобувачів уявлення про глобальні трансформації і розвиток політичних, економічних і соціальних систем

Кількість годин – 2

План заняття

1. Характер і сутність сучасних глобальних трансформацій.
2. Глобальні і регіональні зміни міжнародних відносин.
3. Міжнародна політика як сфера зіткнення інтересів.
4. Основні причини виникнення міжнародних конфліктів.
5. Динаміка розгортання міжнародного конфлікту.
6. Основні форми подолання конфліктних ситуацій у сучасних міжнародних відносинах.
7. Поняття запобігання конфлікту, його основні форми.
8. Переговори, медіація, арбітраж, рішення міжнародних судів (трибуналів).
9. Роль ООН як міжнародного форуму в контексті організації та проведення миротворчих операцій.

Завдання: Ознайомитися з літературою з означених питань.

Література.

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование: Учебное пособие. М.: Гардарики, 2006. – 333 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник/авт. кол.: В.І. Абрамов., Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук ; за заг.ред. Г.П. Ситника. – Київ: НАДУ, 2016. – 784с.
3. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. – 2007. – № 6. – С. 7–12.
4. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
5. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія / О.В. Коломієць, - К.: Вид-во КиМУ, 2013. - 427 с.
6. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. — К.: Либідь, 2016. — 622 с.

7. Г. Перепелиця. Асиметрія в міжнародних відносинах // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 41- 42.
8. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. — К.: НІСД, 2014. — 117 с.
9. Рейтерович І. В. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / І. В. Рейтерович, С. В. Ситник ; уклад. В. М. Гаврилук. — К. : НАДУ, 2013. — 56 с.

Завдання для самостійної роботи.

1. Самостійно знайти матеріали та підготувати аналітичну записку на тему: «Аналіз сучасного регіонального конфлікту (за вибором), використовуючи метод SWOT-аналізу.
2. Проаналізувати суть понять «міжнародні конфлікти» і «міжнародна безпека».

Тема 3. Методологічні основи і системи забезпечення міжнародної безпеки

Мета заняття: сформулювати у здобувачів навички та вміння застосовувати методологічні основи і системи забезпечення міжнародної безпеки

Кількість годин – 2

План заняття

1. Система інформаційного забезпечення міжнародної безпеки.
2. Система показників та індикаторів інформаційного забезпечення міжнародної безпеки.
3. Методи та системи моніторингу основних складових міжнародної безпеки.
4. Побудова системи індикаторів моніторингу міжнародної безпеки.
5. Безпекові інститути і глобальне співробітництво у системі забезпечення міжнародної безпеки.

Завдання: Ознайомитися з літературою з означених питань.

Література.

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование: Учебное пособие. М.: Гардарики, 2006. – 333 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник/авт. кол.: В.І. Абрамов., Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянук ; за заг.ред. Г.П. Ситника. – Київ: НАДУ, 2016. – 784с.
3. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. – 2007. – № 6. – С. 7–12.
4. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
5. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія / О.В. Коломієць, - К.: Вид-во КиМУ, 2013. - 427 с.

6. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. — К.: Либідь, 2016. — 622 с.
7. Г. Перепелиця. Асиметрія в міжнародних відносинах // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 41- 42.
8. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. — К.: НІСД, 2014. — 117 с.
9. Рейтерович І. В. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / І. В. Рейтерович, С. В. Ситник ; уклад. В. М. Гаврилюк. — К. : НАДУ, 2013. — 56 с.

Завдання для самостійної роботи.

Підготувати доповіді (у формі презентацій) на теми:

1. Механізм забезпечення міжнародної безпеки в рамках ООН: інституційна організація та функціональне призначення.
2. Міжнародна регулююча система СОТ та її роль у забезпеченні міжнародної економічної безпеки.
3. Особливості діяльності спеціалізованих органів з регулювання валютно-фінансових відносин (МВФ, Група СБ, БМР);
4. Особливості діяльності спеціалізованих органів з регулювання валютно-фінансових відносин міжнародної заборгованості (Лондонський клуб приватних кредиторів, Паризький клуб офіційних кредиторів)
5. Особливості діяльності спеціалізованих органів з регулювання валютно-фінансових відносин та забезпечення фінансової безпеки (ФАТФ, Базельський комітет банківського нагляду).
6. Організаційно-інституційне забезпечення регіональних систем безпеки (ОБСЄ, Рада Європи, регіональні банки розвитку, стабілізаційні фонди).

Тема 4. Соціально-демографічні виміри безпеки глобального розвитку

Мета заняття: ознайомити здобувачів із соціально-демографічними аспектами міжнародної безпеки

Кількість годин – 2

План заняття

1. Глобальні трансформації та соціально-демографічні аспекти безпеки глобального розвитку.
2. Глобальні соціально-демографічні ризики і загрози (некерована міграція, значна нерівність у доходах, продовольча криза, некерована урбанізація).
3. Нова роль міжнародного соціального співробітництва. Соціальна й демографічна безпека держави: поняття, оцінка загроз та пріоритети досягнення. Реалізація Глобальних
4. Цілей сталого розвитку ООН 2030 та посилення.

Також: 1) провести аналіз реферативних досліджень на тему: «Демографічна безпека держави: оцінка загроз та напрями її регулювання»; (державу обирає сам

здобувач за своїм вподобанням).

2) у групі проводиться обговорення національної доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна», щодо бачення орієнтирів досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), які були затверджені на Саміті ООН зі сталого розвитку до 2030 року.

Завдання: Ознайомитися з літературою з означених питань.

Література.

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование: Учебное пособие. М.: Гардарики, 2006. – 333 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник/авт. кол.: В.І. Абрамов., Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянук ; за заг.ред. Г.П. Ситника. – Київ: НАДУ, 2016. – 784с.
3. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. – 2007. – № 6. – С. 7–12.
4. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
5. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія / О.В. Коломієць, - К.: Вид-во КиМУ, 2013. - 427 с.
6. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. — К.: Либідь, 2016. — 622 с.
7. Г. Перепелиця. Асиметрія в міжнародних відносинах // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 41- 42.
8. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. – К.: НІСД, 2014. – 117 с.
9. Рейтерович І. В. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / І. В. Рейтерович, С. В. Ситник ; уклад. В. М. Гаврилюк. – К. : НАДУ, 2013. – 56 с.

Завдання для самостійної роботи.

самостійно ознайомитись:

- 1) з методологією інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки України;
- 2) з безпековими інститутами системи забезпечення міжнародної безпеки.

Підготувати презентацію на одну із тем:

1. Механізм забезпечення міжнародної безпеки в рамках ООН: інституційна організація та функціональне призначення.
2. Міжнародна регулююча система СОТ та її роль у забезпеченні міжнародної економічної безпеки.
3. Особливості діяльності спеціалізованих органів з регулювання валютно-фінансових відносин (МВФ, Група СБ, БМР);
4. Особливості діяльності спеціалізованих органів з регулювання валютно-фінансових відносин міжнародної заборгованості (Лондонський клуб приватних

кредиторів, Паризький клуб офіційних кредиторів)

5. Особливості діяльності спеціалізованих органів з регулювання валютно-фінансових відносин та забезпечення фінансової безпеки (ФАТФ, Базельський комітет банківського нагляду).

6. Організаційно-інституційне забезпечення регіональних систем безпеки (ОБСЄ, Рада Європи, регіональні банки розвитку, стабілізаційні фонди).

3) Ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, розв'язати завдання за темою.

Тема 5. Міжнародна продовольча безпека

Мета заняття: ознайомити здобувачів зі впливом продовольчих проблем на міжнародну безпеку

Кількість годин – 2

План заняття

1. Міжнародна продовольча безпека в контексті проблем і викликів світової економіки та структурних зрушень у світовому виробництві та споживанні.
2. Світова проблема продовольчої безпеки та місце України в Глобальному індексі продовольчої безпеки.
3. Римська декларація про світову продовольчу безпеку.
4. Основні фактори, які впливають на продовольчу безпеку.
5. Поняття міжнародної продовольчої безпеки: політичний, економічний та соціальний аспекти.
6. Критерії та індикатори оцінки міжнародної продовольчої безпеки.
7. Реальні та потенційні загрози міжнародній продовольчій безпеці.
8. Способи забезпечення світової продовольчої безпеки.

Завдання: Ознайомитися з літературою з означених питань.

Література.

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование: Учебное пособие. М.: Гардарики, 2006. – 333 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник/авт. кол.: В.І. Абрамов., Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянук ; за заг.ред. Г.П. Ситника. – Київ: НАДУ, 2016. – 784с.
3. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. – 2007. – № 6. – С. 7–12.
4. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
5. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія / О.В. Коломієць, - К.: Вид-во КиМУ, 2013. - 427 с.

6. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. — К.: Либідь, 2016. — 622 с.
7. Г. Перепелиця. Асиметрія в міжнародних відносинах // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 41- 42.
8. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. — К.: НІСД, 2014. — 117 с.
9. Рейтерович І. В. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / І. В. Рейтерович, С. В. Ситник ; уклад. В. М. Гаврилюк. — К. : НАДУ, 2013. — 56 с.

Завдання для самостійної роботи.

- 1) ознайомитись з «Аналітичним дослідженням стану продовольчої безпеки в Україні у контексті запровадження адресної допомоги у продуктах харчування для малозабезпеченого населення» (Автор: С.В. Щербина).
Особливо звернути увагу на п. 3.1 «Симптоми проблемної ситуації у сфері продовольчого забезпечення та міжнародна співпраця щодо їх ідентифікації», п. 3.2. «Економічний аналіз стану продовольчого забезпечення населення України», проаналізувати висновки та пропозиції та на основі цього документу написати есе на тему: «Як підвищити рівень продовольчої безпеки України?» (сучасний стан та шляхи власного бачення вирішення проблеми);
- 2) проаналізувати Римську декларацію про світову продовольчу безпеку.

Тема 6. Міжнародна енергетична безпека

Мета заняття: ознайомити здобувачів із

Кількість годин – 2

План заняття

1. Міжнародна енергетична безпека в контексті структурних зрушень світової економіки та проблеми вичерпування глобальних енергетичних ресурсів.
2. Поняття міжнародної енергетичної безпеки, критерії та індикатори її оцінки.
3. Індекс ризику енергобезпеки.
4. Показники енергобезпеки.
5. Безпека газо- та нафто постачання в світі.
6. Міжнародна атомна енергетика.
7. Міжнародні організації з енергетичної безпеки.
8. Зелена книга «Європейська стратегія щодо сталої, конкурентоздатної та безпечної енергетики».

Ознайомитися з літературою з означених питань. Також провести обговорення в групі на основі аналізу Європейської стратегії тривалої, конкурентоспроможної та безпечної енергетики (Зелена Книга Комісії Європейських Співтовариств та «Енергетичної стратегії України на період до

2035 року «безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність».

Література

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование: Учебное пособие. М.: Гардарики, 2006. – 333 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник/авт. кол.: В.І. Абрамов., Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянук ; за заг.ред. Г.П. Ситника. – Київ: НАДУ, 2016. – 784с.
3. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. – 2007. – № 6. – С. 7–12.
4. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
5. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія / О.В. Коломієць, - К.: Вид-во КиМУ, 2013. - 427 с.
6. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. — К.: Либідь, 2016. — 622 с.
7. Г. Перепелиця. Асиметрія в міжнародних відносинах // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 41- 42.
8. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. – К.: НІСД, 2014. – 117 с.
9. Рейтерович І. В. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / І. В. Рейтерович, С. В. Ситник ; уклад. В. М. Гаврилюк. – К. : НАДУ, 2013. – 56 с.

Завдання для самостійної роботи.

Підготувати аналітичну записку на одну із тем:

- 1) «Енергобезпека однієї із держав світу» (за вибором здобувача).
- 2) Енергобезпека Африканського континенту.
- 3) Енергобезпека Азійського регіону.
- 4) Енергобезпека країн Північної та Південної Америки.
- 5) Енергобезпека Австралії.
- 6) Аналіз енергетичних проблем Китаю та США в контексті міжнародної та регіональної енергетичної безпеки.

Тема 7. Міжнародна технологічна та інформаційна безпека

Мета заняття: ознайомити здобувачів із міжнародною технологічною та інформаційною безпекою

Кількість годин – 2

План заняття

1. Сутність та визначення поняття “інформаційна безпека”.

2. Основні реальні та можливі (потенційні) загрози інформаційній безпеці України у різних сферах.
3. Базисні індикатори інформаційної безпеки.
4. Поняття та аналіз технологічних ризиків і загроз (шахрайство в ІТ-технологіях і «крадіжки» даних, кібератаки, критичний збій систем, значна цифрова дезінформація).
5. Міжнародна технологічна безпека: суть та проблеми забезпечення.
6. Роль сучасних інформаційних технологій у формуванні світової політики та інформаційної інфраструктури.
7. Інформаційна пропаганда та контрпропаганда як складові міжнародної безпеки.
8. Роль міжнародних агентств новин у глобальних інформаційних процесах.

Література

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование: Учебное пособие. М.: Гардарики, 2006. – 333 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник/авт. кол.: В.І. Абрамов., Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук ; за заг.ред. Г.П. Ситника. – Київ: НАДУ, 2016. – 784с.
3. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. – 2007. – № 6. – С. 7–12.
4. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
5. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія / О.В. Коломієць, - К.: Вид-во КиМУ, 2013. - 427 с.
6. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. — К.: Либідь, 2016. — 622 с.
7. Г. Перепелиця. Асиметрія в міжнародних відносинах // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 41- 42.
8. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. – К.: НІСД, 2014. – 117 с.
9. Рейтерович І. В. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / І. В. Рейтерович, С. В. Ситник ; уклад. В. М. Гаврилюк. – К. : НАДУ, 2013. – 56 с.

Завдання для самостійної роботи.

Завдання на вибір здобувача (обрати один із запропонованих варіантів):

- 1) написати аналітичну записку щодо методів пропаганди та контрпропаганди на прикладі _____ (здобувач самостійно обирає країну).
- 2) написати есе на тему «Аналіз захисту від технологічних ризиків і загроз на державному рівні». Дослідження провести на основі аналізу однієї із держав світу (за вибором здобувача) та розглянути, як здійснюється захист від технологічних ризиків і загроз на державному рівні (шахрайство в ІТ-технологіях і «крадіжки»

даних, кібератаки, критичний збій систем, значна цифрова дезінформація).

Тема 8. Міжнародна екологічна безпека

Мета заняття: ознайомити здобувачів із міжнародною екологічною безпекою

Кількість годин – 2

План заняття

1. Вплив глобальних трансформацій на розвиток системи міжнародної екологічної безпеки.
2. Проблема «парникового ефекту».
3. Глобальне потепління та екологічна безпека.
4. Сутність та особливості екологічної безпеки.
5. Система екологічної безпеки. Об'єкти та суб'єкти екологічної безпеки.
6. Критерії екологічної безпеки.
7. Принципи забезпечення екологічної безпеки.
8. Екологічні ризики і загрози глобальному розвитку (критичний рівень забруднення і збільшення викидів парникових газів, важка адаптація до зміни клімату).
9. Сутність екологічної конкурентоспроможності та екологічної репутації.
10. Кіотський протокол: суть, мета, механізм функціонування, позитивні та негативні сторони.

Література

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование: Учебное пособие. М.: Гардарики, 2006. – 333 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник/авт. кол.: В.І. Абрамов., Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук ; за заг.ред. Г.П. Ситника. – Київ: НАДУ, 2016. – 784с.
3. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. – 2007. – № 6. – С. 7–12.
4. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
5. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія / О.В. Коломієць, - К.: Вид-во КиМУ, 2013. - 427 с.
6. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. — К.: Либідь, 2016. — 622 с.
7. Перепелиця Г. Асиметрія в міжнародних відносинах // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 41- 42.
8. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. – К.: НІСД, 2014. – 117 с.
9. Рейтерович І. В. Аналітичний документ як інструмент підготовки

управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / І. В. Рейтерович, С. В. Ситник ; уклад. В. М. Гаврилюк. – К. : НАДУ, 2013. – 56 с.

Завдання для самостійної роботи.

1) Написати аналітичну записку на тему: «Екологічна безпека однієї із країн світу (за вибором здобувача);

2) провести роботу з текстом:

1. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. Знати його суть, мету та механізм функціонування, позитивні та негативні сторони (Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text)

2. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text

Конспект лекції за темою 3: «Методологічні основи і системи забезпечення міжнародної безпеки»

Мета заняття: сформувати у здобувачів навички та вміння застосовувати методологічні основи і системи забезпечення міжнародної безпеки

План заняття

1. Система інформаційного забезпечення міжнародної безпеки.
2. Система показників та індикаторів інформаційного забезпечення міжнародної безпеки.
3. Методи та системи моніторингу основних складових міжнародної безпеки.
4. Побудова системи індикаторів моніторингу міжнародної безпеки.
5. Безпекові інститути і глобальне співробітництво у системі забезпечення міжнародної безпеки.

1. Система інформаційного забезпечення міжнародної безпеки

Інформаційна безпека відіграє важливу роль у забезпеченні інтересів будь-якої держави. Створення розвиненого і захищеного інформаційного середовища є неодмінною умовою розвитку суспільства та держави. Останнім часом в світі відбуваються якісні зміни у процесах управління, зумовлені інтенсивним впровадженням сучасних інформаційних технологій. Разом з цим посилюється небезпека несанкціонованого втручання в роботу інформаційних систем, і вагомість наслідків такого втручання дуже сильно зросла. Як наслідок, в багатьох країнах все більше уваги приділяється проблемам захисту інформації та пошуків шляхів її вирішення.

Країни, які не можуть забезпечити власну інформаційну безпеку, стають неконкурентоспроможними і, як наслідок, не можуть брати участь у боротьбі за

розподіл ринків та ресурсів. Можна стверджувати, що зникнення великих держав відбувалося не в останню чергу через неспроможність ефективного управління на власній території та невідповідність інформаційної структури новим умовам існування. Отже, незаперечним є те, що в будь-якій розвиненій країні має існувати система забезпечення інформаційної безпеки, а функції та повноваження відповідних державних органів повинні бути закріплені законодавчо.

Поняття інформаційної безпеки включає в себе з одного боку забезпечення якісного інформування громадян та вільного доступу до різних джерел інформації, а з іншого - контроль за непоширенням таємної інформації, сприяння цілісності суспільства, захисту від негативних інформаційних впливів тощо. Рішення цієї комплексної проблеми дозволить як захистити інтереси суспільства і держави, так і сприяти реалізації права громадян на отримання всебічної та якісної інформації.

Проблема міжнародної інформаційної безпеки постала в якості самостійної наукової проблеми у дев'яностих роках ХХ сторіччя. Вона була викликана зростаючою кількістю проявів використання інформаційно-комунікаційних технологій в цілях, несумісних із задачами забезпечення міжнародної безпеки і стабільності в цивільній і військовій сферах.

Проблема використання інформаційно-комунікаційних технологій привернула до себе увагу і тим, що ці технології виявились здатними здійснювати негативний вплив як на цілісність державних інфраструктур, так і реалізацію основних прав і свобод людини.

Проблематика міжнародної інформаційної безпеки, як одного з ключових елементів системи міжнародної безпеки, є доволі широкою і для міжнародного права продовжує залишатись актуальною. Варто зазначити, що у перших доктринальних дослідженнях, пов'язаних із тематикою міжнародної інформаційної безпеки, превальювали питання, пов'язані із її кримінальною та військовою складовими. Це пояснюється тим, що на виокремлення саме цих питань в достатній мірі вплинули національні концепції інформаційної безпеки, прийняті в різних державах.

Інститут міжнародної інформаційної безпеки розглядається в доктрині міжнародного права в якості одного з ключових елементів системи міжнародної безпеки;

- до складу міжнародної інформаційної безпеки в доктрині міжнародного права відносять кримінальний, терористичний та військовий елементи;

- розвиток інституту міжнародної інформаційної безпеки відбувається в рамках регіональних організацій; правові основи співробітництва держав у забезпеченні міжнародної інформаційної безпеки на регіональному рівні відбуваються з урахуванням різних концептуальних підходів щодо його кримінальної, терористичної та військової складових;

- спільна діяльність держав в сфері правового регулювання міжнародної інформаційної безпеки виступає в якості суттєвого додаткового фактору розвитку міжнародних інформаційних відносин.

Проблема ефективного забезпечення безпеки інформації в державі передбачає вирішення таких масштабних задач, як: розроблення теоретичних основ забезпечення безпеки інформації; створення системи органів,

відповідальних за безпеку інформації; вирішення проблеми керування захистом інформації і її автоматизації; створення нормативно-правової бази, що регламентує рішення всіх задач забезпечення безпеки інформації; налагодження виробництва засобів захисту інформації; організація підготовки відповідних фахівців та ін.

Комплекс питань інформаційної безпеки держави включає такі сфери державної діяльності, як: захист та обмеження обігу інформації; захист інформаційної інфраструктури держави; безпека розвитку інформаційної сфери держави; захист національного інформаційного ринку; попередження інформаційного тероризму та інформаційної війни.

Існує два аспекти вивчення інформаційної безпеки в контексті національної безпеки. З одного боку, це самостійний елемент національної безпеки будь-якої країни, а з іншого - інтегрована складова будь-якої іншої безпеки: військової, економічної, політичної і т.д.

Одним з найбільш повних визначень інформаційної безпеки можна вважати наступне: це такий стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, при якому зводиться до мінімуму завдання збитку через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також 91 через несанкціоноване поширення інформації. Це визначення тією чи іншою мірою охоплює практично всі сфери інформаційної взаємодії суб'єктів держави.

Проблема забезпечення інформаційної безпеки України знайшла відображення в законах «Про основи національної безпеки України», «Про концепцію національної програми інформатизації», «Про національну програму інформатизації», а також у Концепції національної безпеки України. Основними складовими останньої є: національна безпека, національні інтереси, національні цілі, пріоритети і принципи задоволення і захисту національних інтересів, загрози національній безпеці і система національної безпеки. Сутність інформаційної безпеки як невід'ємної складової національної безпеки України вперше була зазначена у Законі «Про основи національної безпеки України».

Захист інформаційного суверенітету держави тісно пов'язаний із поняттям інформаційної безпеки, що може бути розглянута, як захищеність внутрішньої інформації як такої, тобто захищеність якості інформації, її надійність, захищеність різних галузей інформації від розголошення, а також захищеність інформаційних ресурсів. З іншого боку, інформаційна безпека означає контроль над інформаційними потоками, обмеження використання провокаційної, ворожої суспільної інформації, включаючи контроль над рекламою; захист національного інформаційного простору від зовнішньої інформаційної експансії.

Серед головних складових інформаційної безпеки держави виділяють: обсяг інформаційного продукту, що виробляється в державі і державою; здатність мереж витримувати зростаюче інформаційне навантаження; можливість держави керувати розвитком вироблення та розповсюдження інформації; можливість доступу народонаселення до усіх можливих інформаційних джерел, а також відкритість більшості з них

2. Система показників та індикаторів інформаційного забезпечення міжнародної

безпеки

Основними, базисними індикаторами інформаційної безпеки з присутніми їм властивостями слід вважати наступні:

Базисний індикатор	Властивість
повнота інформації	віддзеркалення вичерпного характеру відповідності одержаних відомостей цілям збору; достатність для розуміння ситуації та прийняття рішення; характеристика, яка визначає кількість інформації необхідної та достатньої для прийняття вірного рішення
вчасність інформації	ознака того, що вона є саме тією, яка потрібна на даний момент; важливість, істотність у певний момент часу
вірогідність інформації	віддзеркалення дійсності (істинного стану справ); достовірність (міра наближеності інформації до першоджерела або точність передачі інформації);
конфіденційність інформації	властивість захищеності інформації від несанкціонованого доступу та спроб її розкриття користувачем, що не має відповідних повноважень
цілісність інформації	показник того, що дані повні, умови того, що дані не були змінені при виконанні будь-якої операції над ними, будь то передача, зберігання або представлення
доступність інформації	здатність забезпечення, при необхідності, своєчасного безперешкодного доступу до інформації, що цікавить
санкціонованість поширення інформації	процес надання інформації споживачам , в рамках обумовлених повноважень

Індикатори, які визначають рівень національної інформаційної безпеки та які можна позначати як **реалізаційні індикатори**:

- Наявність та достатність нормативно-правової та організаційно-розпорядчої бази у сфері забезпечення інформаційної безпеки.
- Ефективність нормативно-правових та організаційно-розпорядчих передумов практичної реалізації запобігання та усунення наявних та можливих загроз у сфері інформаційної безпеки
- Достатність та ефективність економічної і програмно-технічної баз для запобігання та усунення реальних та можливих загроз у інформаційній сфері.
- Спроможність протидії інформаційно-психологічним операціям.

3. Методи та системи моніторингу основних складових міжнародної безпеки

Вдосконалення організації форм і методів запобігання і нейтралізації погроз інформаційної безпеки містить в собі: розробку нормативно-правової бази функціонування системи інформаційної безпеки, розмежування повноважень органів державної влади із забезпечення інформаційної безпеки; розробку системи моніторингу стану інформаційної безпеки; розробку пропозицій із створення сприятливих умов виходу з критичного стану вітчизняних галузей промисловості, що виробляють засоби інформатизації і захисту інформації; аналіз техніко-економічних параметрів вітчизняних і закордонних програмно-технічних засобів забезпечення інформаційної безпеки і вибір перспективних напрямків розвитку вітчизняної техніки; розробку системи економічних і статистичних показників, що характеризують ефективність функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки; дослідження критеріїв і методів оцінки ефективності системи інформаційної безпеки тощо.

Під розвитком сучасних методів забезпечення інформаційної безпеки мається на увазі: розробка форм і способів цивілізованого впливу держави на формування суспільної свідомості і практичних рекомендацій з реалізації їх на практиці; розробка методів комплексного дослідження діяльності персоналу інформаційних систем, у тому числі методів підвищення мотивації, морально-психологічній стійкості і соціальної захищеності людей, що працюють із секретною і конфіденційною інформацією; розробка практичних рекомендацій зі збереження і зміцнення політичної стабільності в суспільстві; забезпеченню прав і свобод громадян; зміцненню законності і правопорядку методами інформаційної безпеки; формування шляхів і способів забезпечення органів державної влади, підприємств і громадян достовірною, повною і своєчасною інформацією; розробка основних напрямків діяльності із запобігання негативних інформаційних впливів на індивідуальну, групову і суспільну свідомість; розробка цивілізованих, демократичних форм і методів впливу на засоби масової інформації; розробка механізмів розвитку інформаційних відносин у сфері підприємництва і включення інформаційного ресурсу у господарські відношення; дослідження основних шляхів послаблення криміногенної обстановки, зниження числа комп'ютерних злочинів, у першу чергу - у кредитно-фінансовій сфері; розробка методів і практичних рекомендацій із контролю над експортом вітчизняних наукомістких технологій; обґрунтування напрямків протидії інформаційній зброї; удосконалення способів контролю за персоналом у захищених інформаційних системах.

4. Побудова системи індикаторів моніторингу міжнародної безпеки

Критеріями для визначення індикаторів національної безпеки України можуть бути такі:

- реальні та потенційні загрози національній безпеці;
- цілі та правова база, що визначаються в Конституції України, новій редакції Стратегії національної безпеки України, законах України «Про основи національної безпеки України», «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики».

Під час розроблення та реалізації державної політики, заснованої на

індикаторах та їх граничних значеннях, мають вивчатися реальні проблеми у сфері національної безпеки, а отже, надаватися рекомендації та межі їх застосування в конкретній державі. Необхідно застосувати знання про індикатори та їх граничні значення до реальних стратегічних цілей, зрозуміти причини, тому що саме вони становлять проблему всьому суспільству, і запропонувати план, комплекс дій для визначення та вирішення проблем національної безпеки. Це означає, що будь-який аналіз, заснований на знаннях про індикатори та їх граничні значення, має спрямовуватися на пошук практичного, здійсненого й вичерпного результату для досягнення стратегічних цілей:

- застосовувані засоби, що спрямовуються на захист основних об'єктів і сфер національної безпеки: людини і громадянина – їхніх конституційних прав і свобод; суспільства – його духовних, морально-етичних, культурних, історичних, інтелектуальних і матеріальних цінностей, інформаційного та навколишнього природного середовища, природних ресурсів; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності.

Важливо, щоб вибір застосовуваних засобів для всіх сфер національної безпеки України, а саме: зовнішньополітичної, сфери державної безпеки, воєнної та сфери безпеки державного кордону, внутрішньополітичної та економічної, соціальної та гуманітарної, науково-технологічної, екологічної й інформаційної сфер визначався чітко окресленими національними цінностями;

- стратегічні рішення, які вимагають не лише добре продуманого та комплексного аналізу всіх загроз, а й конкретних варіантів рішень у вкрай політизованому українському суспільстві. Такий підхід найліпше сприятиме вирішенню гострих проблем національної безпеки, а також переконанню у придатності рекомендацій щодо досягнення стратегічних цілей, спрямованих на захист основних об'єктів і сфер національної безпеки нашої держави. Критеріями для визначення граничних індикаторів національної безпеки України можуть бути такі:

- рівень об'єкта захисту національної безпеки – основні об'єкти захисту держави;
- ступінь значимості – макроекономічні показники;
- напрям дій викликів і загроз – зовнішні та внутрішні;
- період дії загроз – середньо- та довготривалі;
- характер ризиків – стратегічні;
- математична природа – кількісні.

Невелика кількість індикаторів національної безпеки та їх граничних значень зумовлена законом необхідної різноманітності Ешбі, який визначає основні вимоги до здатності системи управління робити вибір. Основна його теза така: обмеження різноманітності в поводженні об'єкта управління досягається тільки у спосіб збільшення різноманітності системи управління. Або, іншими словами, для ефективного управління різноманітністю системи управління має бути не менше за різноманітність об'єкта управління. Тому ступінь складності системи управління має відповідати ступеню складності об'єкта управління.

При визначенні індикаторів національної безпеки України та їх граничних значень мають бути враховані реальні та потенційні загрози для таких сфер: воєнної, внутрішньополітичної, економічної, соціальної та гуманітарної, науково-технологічної, екологічної; позаблоковий статус та євроатлантична спрямованість зовнішньої політики України.

Стан національної безпеки держави як складної системи можна характеризувати багатьма показниками. Індикатори національної безпеки України та їх граничні значення відповідають вимогам згаданої збалансованої системи: складаються з найбільш важливих і взаємопов'язаних параметрів національної безпеки, підпорядкованих досягненню стратегічних цілей держави. Вони найбільш докладно відображають особливості та стан національної безпеки держави, ураховують світовий досвід і характеризуються такими властивостями:

- відображають загрози національній безпеці в кількісному виразі;
- вчасно попереджають особу, суспільство та державу про реальні та потенційні загрози за рахунок високої чутливості до змін і у внутрішньому, і зовнішньому безпекових середовищах;
- відображають результати здійснюваних СЗНБ заходів, спрямованих на прогнозування, відвертання та ліквідацію наслідків реалізації загроз;
- всебічно взаємодіють між собою.

Загалом, вичерпної відповіді на питання про граничні можливості управління безпекою в тих або інших умовах ще немає. Що ж до закону необхідної різноманітності, то він як інтерпретація одного з основних результатів теорії інформації, що справджується для деяких технічних систем, має фундаментальне значення і для інших складних систем, таких як біологічні, екологічні, соціальні тощо. І хоча кількісну оцінку необхідної різноманітності для таких систем дати складно, усе ж урахування цього закону на якісному рівні дає певний ефект. Щодо індикаторів національної безпеки та їх граничних значень, то зі зростанням їх кількості цей закон зумовлює необхідність ускладнення СЗНБ, зокрема у спосіб удосконалення засобів із перероблення інформації та прийняття рішень.

5. Безпекові інститути і глобальне співробітництво у системі забезпечення міжнародної безпеки

Міжнародне співробітництво у сфері інформаційної безпеки зумовлює необхідність пошуку спільних рішень у межах міжнародних організацій щодо протидії інформаційним та кіберзагрозам, вироблення спільної стратегії інформаційної безпеки для протидії кібервійнам, інформаційному тероризму та інформаційній злочинності.

Міжнародне співтовариство дійшло згоди, що лише спільними зусиллями та на основі міжнародного права можливо вирішити проблеми у політичній, економічній, безпековій та інших сферах життєдіяльності суспільства.

Організація Об'єднаних Націй як інститут глобального управління здатна забезпечити комплексне вирішення політичної проблеми інформаційної безпеки при найширшому представництві і максимальному врахуванні позицій та інтересів усіх країн світу. Діяльність ООН у сфері інформаційної безпеки спрямована на розробку міжнародно-правової бази та вироблення документів для протидії протиправному використанню науково-технологічного прогресу терористичними угрупованнями та організованою злочинністю. Проблема інформаційної безпеки в контексті формування глобального інформаційного суспільства стала актуальною для діяльності спеціалізованих установ ООН, зокрема, ЮНЕСКО та МСЕ, враховуючи гуманітарні та технічні програми та

проекти організацій. Однією із перших зустрічей на міжнародному рівні щодо розвитку інформаційного суспільства та забезпечення безпеки стала конференція «Інформаційне співтовариство і розвиток», що відбулася в Мідранді (ПАР) 13-15 травня 1996 року.

30 липня 1996 року в Парижі відбулася нарада на рівні міністрів закордонних справ та міністрів з проблем тероризму. Було проведено глибокий аналіз нових тенденцій пов'язаних з тероризмом у всьому світі. За результатами роботи міжнародної конференції було прийнято заключний документ, де містився заклик до країни уживати заходи, які при повазі до основних свобод і верховенства права були б спрямовані на ефективну боротьбу з тероризмом. В документі містився заклик розглянути питання про небезпеки, пов'язані з використанням терористами мереж та систем передачі інформації з ціллю злочинної діяльності, і необхідності знаходження засобів для запобігання таким діям. Окремий розділ заключного документу був присвячений зміцненню міжнародного співробітництва у справі боротьби з тероризмом шляхом приєднання до міжнародних конвенцій та протоколів, що стосуються боротьби з тероризмом, шляхом надання допомоги та підтримки урядів інших країн, шляхом підписання дво- та багатосторонніх угод, розвитку співробітництва між правоохоронними органами з ціллю запобігання та виявлення терористичних актів.

У вересні 1998 року Російська Федерація та Сполучені Штати Америки підписали Спільну заяву президентів «Про загальні виклики безпеці на зламі XXI століття». Проект документа передбачав спільне визначення викликів і загроз у цій сфері, вироблення понятійного апарату, винесення питання про глобальну інформаційну безпеку на розгляд ООН, а також розробку міжнародного багатостороннього договору про боротьбу з інформаційним тероризмом і злочинністю. Обговорення проекту заяви не призвело до зближення сторін, але в загальному вигляді інформаційна безпека була згадана в Спільній заяві «Про загальні виклики безпеці на зламі XXI ст.» Заяву було розповсюджено в якості документу ГА ООН та попереднього порядку денного і документу Ради Безпеки.

Конференції в Мідранді, Парижі та Спільна заява президентів стали історичним підґрунтям та передвісниками прийняття у 1998 році на 53 сесії Генеральної Асамблеї ООН Резолюції A/RES/53/70 «Досягнення у сфері інформатизації та телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки».

Саме в резолюції 53/70 вперше на найвищому рівні наголошується, що нові технології та засоби потенційно можуть бути використані в цілях, несумісних з задачами забезпечення міжнародної стабільності та безпеки, та можуть негативно впливати на безпеку держав. В резолюції міститься заклик до держав-членів ООН сприяти розгляду на міжнародному рівні існуючих та потенційних угод в сфері інформаційної безпеки, розробити міжнародні принципи, спрямовані на укріплення глобальних інформаційних і телекомунікаційних систем та на боротьбу з інформаційним тероризмом і криміналом.

В Резолюції міститься заклик ставити на порядок денний майбутніх сесій пункт «Досягнення у сфері інформатизації та телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки» та прохання до усіх держав-членів інформувати про свою точку зору щодо загальної оцінки проблем інформаційної безпеки. Про такі

оцінки країни-члени повинні інформувати Генерального секретаря ООН, якому доручено представити відповідну доповідь на наступній сесії Генасамблеї ООН.

Доповідь Генерального секретаря була опублікована в 1999 році (А / 54/213). Вона складалася з оцінок Австралії, Білорусії, Брунею, Великобританії, Катару, Куби, Оману, Росії, Саудівської Аравії і США. Об'єднуючим чинником для цих оцінок було визнання наявності проблеми, але виявилися суттєві відмінності у розстановці акцентів (військова, правова, гуманітарна або інші складові), в методиці її розгляду та шляхах вирішення.

Резолюція 53/70 поклала початок широкого обговорення питань міжнародної інформаційної безпеки та пошуку стратегій убезпечення суб'єктів міжнародних відносин від нових загроз. Генеральний секретар щорічно надає Генеральній Асамблеї доповідь, що містить позиції держав - членів Організації Об'єднаних Націй по даній темі.

Відповідно до рекомендацій Резолюції Інститутом ООН з проблем роззброєння (ЮНІДІР) і Департаментом з питань роззброєння Секретаріату ООН був організований міжнародний семінар з питань міжнародної інформаційної безпеки, який відбувся в 1999 році в Женеві. У семінарі взяли участь представники понад 50 країн, включаючи експертів з найбільш розвинених в інформаційно-технологічному плані держав. У зв'язку з відсутністю єдиного розуміння та підходу до проблеми забезпечення інформаційної безпеки, завданням семінару було виявити підходи різних країн у зв'язку з майбутнім продовженням дискусії по цій темі на 54-й сесії ГА ООН. Результатом семінару стало наголошення на актуальності проблеми інформаційної безпеки та своєчасності постановки цього питання на міжнародному рівні.

Ідеї та принципи резолюції були продовжені в 1999 році на наступній 54-й сесії ГА ООН в резолюції 54/50 «Роль науки і техніки в контексті міжнародної безпеки та роззброєння». В документі визнаються можливості застосування досягнень науки і техніки як негативного чинника впливу на міжнародну безпеку. В резолюції йдеться про необхідність використовувати науково-технічний прогрес на користь всього людства, щоб сприяти стійкому економічному і соціальному розвитку всіх держав і гарантувати міжнародну безпеку. Також зазначається про необхідність розвитку міжнародного співробітництва щодо використання досягнень науки і техніки в мирних цілях.

Також на 54-й сесії ГА ООН консенсусом була прийнята оновлена резолюція «Досягнення у сфері інформатизації та телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки». Резолюція вперше вказала на загрози міжнародній інформаційній безпеці стосовно не тільки цивільної, а й військової сфер. За результатами роботи сесії була опублікована доповідь Генерального секретаря ООН, яка містила «Принципи, що стосуються міжнародної інформаційної безпеки» (А/55/140).

Принципи визначали норми поведінки держав в інформаційному просторі, створюючи для них відповідні моральні зобов'язання, а також закладали основу для міжнародних переговорів під егідою ООН і інших міжнародних організацій з проблем міжнародної інформаційної безпеки. Вперше наведені визначення понятійного апарату системи міжнародної інформаційної безпеки: інформаційний простір, інформаційний ресурс, інформаційна війна, інформаційна зброя,

інформаційна безпека, загроза інформаційної безпеки, міжнародна інформаційна безпека, неправомірне використання інформаційно-телекомунікаційних систем, несанкціоноване втручання в інформаційно-телекомунікаційні системи і інформаційні ресурси, критично важливі структури, міжнародний інформаційний тероризм, міжнародна інформаційна злочинність.

П'ять основних принципів міжнародної інформаційної безпеки визначають роль, права, обов'язки та відповідальність суб'єктів міжнародних відносин в інформаційному просторі, надають перелік конкретних завдань, вирішення яких було б направлено на обмеження погроз у сфері міжнародної інформаційної безпеки, а також визначають роль ООН в контексті загальних зусиль в цій сфері. ООН покликана сприяти міжнародному співробітництву, метою якого є обмеження загроз в сфері міжнародної інформаційної безпеки і формування міжнародно-правової основи для запобігання загрози виникнення інформаційних війн; створення системи міжнародного моніторингу для відстеження загроз, що виявляються в інформаційній сфері; створення механізму контролю виконання умов режиму міжнародної інформаційної безпеки; створення механізму вирішення конфліктних ситуацій в сфері інформаційної безпеки. Відповідно до принципів, зазначених у доповіді, діяльність кожної держави та інших суб'єктів міжнародного права в міжнародному інформаційному просторі повинна сприяти загальному соціальному та економічному розвитку і здійснюватися таким чином, щоб бути сумісною з завданнями підтримки світової стабільності і безпеки, суверенними правами інших держав, інтересами безпеки, принципами мирного врегулювання суперечок і конфліктів, незастосування сили, невтручання у внутрішні справи, поваги до прав і свобод людини. Ще один важливий принцип полягає у тому, що держави та інші суб'єкти міжнародного права повинні нести міжнародну відповідальність за діяльність в інформаційному просторі.

Крім того, відповідно до рекомендацій резолюції 55/28 (2000 р.), було підготовлено проект документу (A/56/164/Add.1) «Загальна оцінка проблем інформаційної безпеки. Загрози міжнародній інформаційній безпеці», в якому виділені та описані одинадцять основних чинників, що створюють небезпеку основним інтересам особи, суспільства і держави в інформаційному просторі, тобто є найбільшими загрозами міжнародної інформаційної безпеки. До таких чинників відносяться: розробка і використання засобів несанкціонованого втручання в роботу ІКТ, неправомірне використання та нанесення збитку інформаційним ресурсам іншої держави; цілеспрямована інформаційна дія на критичні інфраструктури і населення іншої держави; дії, спрямовані на домінування в інформаційному просторі; інформаційний вплив з метою підризу політичної, економічної і соціальної системи інших держав, психологічної обробки населення з метою дестабілізації суспільства; заохочення діяльності міжнародних терористичних, екстремістських і злочинних організацій та ведення інформаційних війн.

Вище наведені приклади перших резолюцій ГА ООН щодо захисту інформаційного простору, забезпечення інформаційної безпеки та заклику до міжнародної співпраці задля запобігання розповсюдження загроз в інформаційному просторі. Наступні сесії Генеральної Асамблеї ООН продовжували розпочату дискусію та пошук шляхів вирішення проблеми, які

знайшли своє відображення у наступних резолюціях та доповідях. Слід зазначити, що теоретичні обговорення швидко перейшли в практичну площину і втілювалися у ідеї створення в 2004 році спеціальної Групи урядових експертів держав-членів ООН для проведення всебічного дослідження проблеми міжнародної інформаційної безпеки. Ця ідея була схвалена у резолюції, прийнятій консенсусом 29 листопада 2001 року (A/RES/56/19).

Багато країн і території зміцнили свої стратегічні плани щодо захисту від інтернет-загроз. З 2016 року багато країн опублікували або оновили свої стратегії по захисту від інтернет-загроз. Вони опублікували правила і закони, заснували спеціальні агентства, вдосконалили робочі механізми, запустили просвітницькі та освітні ініціативи в галузі інтернет-безпеки, сприяли поширенню культури безпеки в Інтернеті і наростили свій потенціал і зміцнили міжнародне співробітництво.

В кінці ХХ століття питання кібербезпеки вийшли на рівень дипломатичних відомств і вищих керівників держав. У 2015 були підписані відповідні документи між РФ і КНР, КНР і США, КНР і Великобританією, в рамках яких країни зобов'язуються не тільки співпрацювати, але і не допускати атаки один на одного. Активно обговорюються недавні поправки до Вассенаарських угод щодо обмеження експорту шпигунського програмного забезпечення. Однією з головних останніх років стало також використання незахищених поштових сервісів політиками всього світу.

Міжнародне співтовариство ініціативно реагувало на кіберзлочини і кібертероризм. Кіберзлочини і кібертероризм були визнані серйозною проблемою для загального миру і безпеки. Багато держав тепер за допомогою механізмів міжнародного співробітництва в галузі права та безпеки взяли на себе зобов'язання ефективно боротися з кіберзлочинами та кібертероризмом, ретельно стежачи за тим, щоб технології, комунікації та ресурси не використовувалися для злочинів і терору, і викорінювати можливості для поширення терористичної та екстремістської ідеології в інтернеті. Було досягнуто значного прогресу в розробці норм двостороннього і багатостороннього співробітництва в справі боротьби зі злочинами в сфері Інтернету

Більшість країн приділяє велику увагу питанням інформаційної безпеки, регулюванню мережі інтернет, формуванню загальноприйнятих міжнародних правил та норм визнаючи потребу у співробітництві та взаємній згоді, заснованих на Статуті ООН, міжнародному законодавстві та базових принципах міжнародних відносин. Прагнення досягти сталого, стабільного та безпечного суспільства об'єднало міжнародну спільноту, підштовхнуло до партнерства, співпраці та взаєморозуміння. Багатостороння участь стала ознакою процесу забезпечення міжнародної інформаційної безпеки. ООН активно включилася у процес сприяння глобальному розвитку та побудові безпечного світового суспільства. Тема міжнародної співпраці в питаннях забезпечення міжнародної безпеки взагалі та інформаційної безпеки зокрема, стала гострою та актуальною у сучасному світі. Міжнародна спільнота в рамках ООН та завдяки механізмам ООН демонструє прагнення до масштабного співробітництва, об'єднання зусиль, взаємодії, спільної участі, відкритості та прозорості, відповідальності та інноваційності у вирішенні спільної проблеми безпечного світу.

Використана література

1. Осипенко А.Л. Борьба с преступностью в глобальных компьютерных сетях : международный опыт : монография / А.Л. Осипенко – М. : Норма, 2004. – 432 с.
2. Шнайдер Б. Секреты и ложь. Безопасность данных в цифровом мире / Б. Шнайдер. – СПб. : Питер, 2003. – 368 с.
3. Борьбе с преступлениями в сфере компьютерной информации : Соглашение о сотрудничестве государств-участников Содружества Независимых Государств от 01.06.01 г. // Московский журнал международного права. – 2008. – № 4(72). – С. 244-250.
4. Про кіберзлочинність : Конвенція Ради Європи від 23.11.01 р. – Режим доступу : [//www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_575](http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_575)
5. Про співробітництво в області забезпечення міжнародної інформаційної безпеки : Угода між урядами держав-членів ШОС від 16.06.09 р. – Режим доступу : [//www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=28340](http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=28340)
6. Проект Конвенции об обеспечении международной информационной безопасности. – Режим доступа : [//www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/42df9e13d28e06ec3257925003542c4!Open Document](http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/42df9e13d28e06ec3257925003542c4!Open Document)
7. Касьяненко М.А. Правовые проблемы при использовании Интернет в транснациональном терроризме / М.А. Касьяненко // Информационное право. – 2012. – №1(28). – С. 21-25.
8. О сотрудничестве в области обеспечения международной информационной безопасности : Приложение 2 к Соглашению между правительствами государств-членов Шанхайской организации сотрудничества. – Режим доступа : [//www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=28340](http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=28340)
9. Информационная война и международное право. Право и информатизация общества : сб. науч. тр. РАН ИНИОН ; отв. ред. И.Л. Бачило. – М., 2002. – 223 с.
8. АНАЛІЗ ГОЛОВНИХ СКЛАДОВИХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ СТЕПКО О.М.
URL :[:file:///E:/%D0%A3%D0%9D%D0%98%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%A2/%D0%9D%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%90%202020-2021/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%20%D0%9C%D0%92%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%204/3214-8602-1-PB.pdf](file:///E:/%D0%A3%D0%9D%D0%98%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%A2/%D0%9D%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%90%202020-2021/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%20%D0%9C%D0%92%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%204/3214-8602-1-PB.pdf) (дата звернення: 15.07.2020 р.)

4. Методи контролю

Поточний контроль:– 60 балів;

підсумковий семестровий контроль (залік) – 40 балів.

При вивченні дисципліни застосовується поточний та підсумковий семестровий види контролю. Також передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

***Поточний контроль** (засвоєння окремих тем) на практичних заняттях проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю, а також у формі виступів здобувачів із доповідями при обговоренні навчальних питань, захисту презентацій доповідей (в тому числі за результатами групової роботи), обговорення ситуаційних завдань, кейсів, оглядових записок, есе тощо.*

При вивченні кожної теми проводиться **поточний контроль** у формі усного опитування та виступів здобувачів із заздалегідь визначених питань.

Критеріями оцінювання знань за поточний контроль є успішність освоєння знань та набутих навичок на лекційне заняттях та практичних заняттях, що включає здатність здобувача засвоїти категорійний апарат, навички узагальненого мислення, логічність та повноту викладання навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на практичних заняттях, рівень знань за результатами опитування на практичних заняттях, самостійне опрацювання тем.

За виступ на практичному занятті можна отримати від 0,5 б. (доповнення або уточнення після виступу іншого здобувача) до 2,5 (розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, статистичних матеріалів і т.д.) балів.

Сума балів за виконання завдань на практичному занятті складає:

Тема 1-8 – до 2,5 балів: (доповнення або уточнення після виступу іншого здобувача – 0,5 балів; захист презентацій, обговорення есе, аналітичних записок – 2 бали.

Поточний контроль самостійної роботи здобувачів проводиться у формі підготовки відповідей за навчальними питаннями теми, підготовки доповідей, презентацій доповідей (в тому числі за результатами групової роботи), підготовки есе, оглядових записок, виконання ситуаційних завдань, аналізу кейсів.

Сума балів за виконання завдань для самостійної роботи здобувачів складає:

Тема 1-8 – до 2,5 балів: підготовка відповідей за навчальними питаннями теми – 0,5 балів; підготовка презентацій доповіді – 2 бали.

Також здійснюється проміжний тестовий контроль – 1 бал x 20 питань = 20 балів.

Загальна сума балів за виконання завдань для самостійної роботи, роботу на практичних заняттях та виконання проміжного тестового контролю може сягати 60 балів.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень здобувача. Він проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового заліку у формі письмової відповіді на питання або комп'ютерного тестування, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеному цією програмою.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення **заліку**. Загальна кількість балів за успішне виконання завдань **залікової роботи** – 40. Час виконання – до 60 хвилин. Заліковий білет складається з двох теоретичних питань. Перше і друге питання оцінюються по 20 балів.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення заліку. Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань – 40. Час виконання – до 60 хвилин.

Вміст залікового білета й оцінювання відповідей на заліку:

2 теоретичних питання, кожне з яких оцінюється в 20 балів.

За бажанням (та за згодою викладача) здобувач має можливість обрати тестову форму завдання (білет містить 40 тестових завдань, здобувач одержує 1 бал за кожну вірну відповідь).

У разі використання заборонених джерел на заліку здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку («0» балів).

У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** (в тому числі запровадження жорстких карантинних обмежень в умовах пандемії з заборонаю відвідування ЗВО) здобувачам вищої освіти денної та заочної форм навчання надається можливість скласти залік **у такій самій формі дистанційно на платформі Moodle** в дистанційному курсі «**Безпекові аспекти міжнародних відносин**» <https://dist.karazin.ua/moodle>.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю, а також балів, отриманих за результатами семестрового контролю. Максимальна сума балів складає 100 балів.

Розрахункова шкала для оцінювання роботи поточного контролю знань здобувачів:

Кількість балів	Критерії оцінювання
4-5	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.
3	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених практичних занять, виконання завдань до кожного практичного заняття, активна робота на практичних заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
2	Епізодичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на практичних заняттях (участь у роботі останніх лише за наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконання завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховано завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.

1	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдань, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.
0	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та практичних занять не відпрацьовані, систематична відсутність виконаних завдань, відсутність знань. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.

Здобувачі, знання яких оцінені мінімально необхідною для складання заліку кількістю балів, не мають право на виконання додаткових завдань для підвищення отриманої кількості балів.

Здобувачі, які були відсутні на лекції чи практичному занятті, або отримали незадовільну оцінку, відпрацьовують пропущене заняття або незадовільну оцінку викладачу у дні його консультацій за графіком, затвердженим кафедрою.

Для відпрацювання здобувач зобов’язаний надати індивідуально виконане завдання за темою пропущеного заняття та продемонструвати належний рівень теоретичної підготовки за темою заняття, яке відпрацьовується.

Оцінювання знань та умінь здобувачів при підсумковому контролі здійснюється відповідно до наступних критеріїв:

Кількість балів	Критерії оцінювання
33-40	Здобувач цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
25-32	Здобувач достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
17-24	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
9-16	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, розуміє

	їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.
0-8	Здобувач не в змозі дати повну відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.

Схема нарахування балів для підсумкового семестрового контролю при проведенні залікової роботи:

Поточний контроль, самостійна робота								Проміжний тестовий контроль	Разом	Залік	Сума
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8				
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів

Поточний контроль – 60 балів, з них:

4 есе x 4 бали = 16 балів;

3 аналітичних записки x 4 бали = 12 балів;

1 презентація x 4 бали = 4 бали;

відповіді на практичних заняттях = 1 бал x 8 = 8 балів

Проміжний тестовий контроль – 20 балів.

Підсумковий контроль (залік) – 40 балів.

Сума балів за виконання завдань для самостійної роботи здобувачів складає:
Тема 1-8 – до 2,5 балів: підготовка відповідей за навчальними питаннями теми – 0,5 балів; підготовка презентацій доповіді – 2 бали.

Також здійснюється проміжний тестовий контроль – 1 бал x 20 питань = 20 балів.
 Загальна сума балів за виконання завдань для самостійної роботи, роботу на практичних заняттях та виконання проміжного тестового контролю може сягати 60 балів.

Набрана кількість рейтингових балів є основою для оцінки за національною шкалою. Шкала оцінювання наведена нижче.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

5. Методичні рекомендації з дисципліни «Безпекові аспекти міжнародних відносин»» щодо проведення підсумкового контролю (заліку)

Залік складається з 40 тестових питань.

За кожен правильно надану відповідь нараховується 1 бал.

Час на виконання – 1 година.

Всі питання комп'ютерна програма автоматично, випадковим чином обере кожному здобувачу окремо, тому номери питань у тестах у кожного будуть різні.

Теми дисципліни та кількість питань

№ теми	Кількість питань
Тема 1. Сутність, структурні елементи та декомпозиція міжнародної безпеки.	10 питань
Тема 2. Глобальні трансформації і безпека розвитку політичних, економічних і соціальних систем.	7 питань
Тема 3 Методологічні основи і системи забезпечення міжнародної безпеки.	7 питань
Тема 4 Соціально-демографічні виміри безпеки глобального розвитку.	7 питань
Тема 5 Міжнародна продовольча безпека.	7 питань
Тема 6 Міжнародна продовольча безпека.	7 питань
Тема 7 Міжнародна технологічна та інформаційна безпека.	7 питань
Тема 8 Міжнародна екологічна безпека.	8 питань
	Разом 60

Приклад залікового білету та оцінювання відповідей на заліку:

1. Система показників та індикаторів інформаційного забезпечення міжнародної безпеки. – 15 балів.
2. Екологічна безпека однієї із країн світу (за вибором здобувача) – 15 балів.

Приклад тестового питання до заліку:

1. Визначте, як називається індекс, який ураховує 12 політичних, соціальних та економічних показників, які ілюструють рівень внутрішньої та зовнішньої конфліктогенності держав, і дає змогу оцінювати ризик колапсу держави?
 1. Індекс сприйняття корупції;
 2. глобальний індекс;
 3. індекс неупішності країн;
 4. Індекс політичного ризику.

Завдання семестрового заліку (письмових робіт):

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма «Міжнародна інформаційна безпека»

Семестр 8

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): магістр

Навчальна дисципліна: «Безпекові аспекти міжнародних відносин»

ЗАЛІКОВИЙ БІЛЕТ № 1

1. Сучасні загрози та виклики національній та міжнародній безпеці. (20 балів)
2. Основні фактори, які впливають на продовольчу безпеку. (20 балів)

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки

протокол № 1 від “28” серпня 2020 р.

Завідувач кафедри _____ Л.В. Новікова
підпис

Екзаменатор _____ Є.М. Солових
підпис

6. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили (в тому числі запровадження карантинних обмежень через пандемію)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі Moodle (<http://dist.karazin.ua/moodle/course>) проводяться практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;
- аудиторно (за затвердженим розкладом занять) проводяться 10% практичних та семінарських занять у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборонаю відвідування ЗВО здобувачам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти залік **в тестовій формі дистанційно на платформі Moodle** в дистанційному курсі «Безпекові аспекти міжнародних відносин».

7. Рекомендована література

8. Основна література

1. Ахременко А.С. Политический анализ и прогнозирование: Учебное пособие. М.: Гардарики, 2006. – 333 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник/авт. кол.: В.І. Абрамов., Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук ; за заг.ред. Г.П. Ситника. – Київ: НАДУ, 2016. – 784с.
3. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. – 2007. – № 6. – С. 7–12.
4. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
5. Коломієць О.В. Концепт міжнародної безпеки в контексті глобалізації: монографія / О.В. Коломієць, - К.: Вид-во КиМУ, 2013. - 427 с.

6. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. — К.: Либідь, 2016. — 622 с.
7. Г. Перепелиця. Асиметрія в міжнародних відносинах // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 41- 42.
8. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. — К.: НІСД, 2014. — 117 с.
9. Рейтерович І. В. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень : навч.-метод. матеріали / І. В. Рейтерович, С. В. Ситник ; уклад. В. М. Гаврилюк. — К. : НАДУ, 2013. — 56 с.
10. Global Peace Index 2018: Measuring peace in a complex world / The Institute for Economics and Peace. — Sydney. — June, 2018 URL://visionofhumanity.org/reports (дата звернення: 11. 06. 2020 р.)

9. Допоміжна література

1. Воєнна доктрина України від 24.09.2015. — URL: [//zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015/page](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015/page) (дата звернення: 11. 06. 2020 р.)
2. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 7 серпня 2015 р. — URL: [//zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15) (дата звернення: 13. 07. 2020 р.)
3. Коломієць О.В. Особливості німецької моделі національної безпеки // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси: Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю (м. Дніпропетровськ, 21 березня 2015 р.): у 5-х частинах. — Д. : ТОВ «Інновація», 2015. - Ч. 1. - С. 180-182.
4. Коломієць О.В. Особливості системи міжнародної безпеки в умовах глобалізації. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук спеціальність 23.00.04 - політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку, Одеса — 2015.
5. Перепелиця Г. Асиметрія в міжнародних відносинах // Політична

енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). – К.: Парламентське видавництво, 2011. – С. 41- 42.

6. Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 08.07.09 р. № 514/2009 // Офіційний вісник Президента України. – 2009. – № 20. – С. 18. – Ст. 677. 3.

7. Рудько С.О. Зовнішня політика та політичні системи Французької Республіки та Федеративної Республіки Німеччини [Текст]: підруч. з курсу / Рудько Сергій Олексійович. – Острог: Вид-во Нац. ун-ту "Остроз. акад.", 2015. – 297 с. 27.

8. Седляр Ю.О., Стадніченко О.І. Зовнішньополітичний аналіз: предметне поле дослідження та етапи становлення / Ю.О. Седляр, О.І. Стадніченко // POLITICUS: науковий журнал. – 2016. - №1. – С. 228-231.

9. Семенченко А.І. Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки України: монографія / А.І. Семенченко. – К.: Вид-во НАДУ, 2008. – 429 с.

10. Сурмин Ю.П., Бидзюра И.П. Аналитическая деятельность: теория, методы, инструменты: учеб. для студ. высш. учеб. завед. – К.: «Освита України» 2015. – 494 с.

11. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 6.05.2015. – URL://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015 (дата звернення: 11. 06. 2020 р.)

12. Фурашев В. Питання законодавчого визначення понятійно-категоріального апарату у сфері інформаційної безпеки / В. Фурашев // Інформація і право. – № 1(4)/2012. – С. 46-55.

13. Фурашев В. Сутність та визначення понять “інформаційна безпека” і “безпека інформації” / В. Фурашев // Правова інформатика. – № 2(34)/2012. – С. 51-59.

14. Шмелева О.Ю. Методология и методы политических исследований: Учебно-методическое пособие. – Н. Новгород, 2018. – 57 с.

15. Шкарлет С.М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі / С.М. Шкарлет // Формування ринкових відносин. –

2007. – № 6. – С. 7–12.

16. Leguska A. V4 – Ukrainian cooperation within the European security // Ukraine, Central Europe and the Future of European security. – Bratislava, 2015. – P. 68-87.

17. EU Council conclusions on Common Security and Defence Policy, 19-20 December 2013 – URL://www.euun.europa.eu/articles/en/article_14417_en.htm (дата звернення: 11. 06. 2020 р.)

10. Інформаційні ресурси

1. «Аналітичне дослідження стану продовольчої безпеки в Україні у контексті запровадження адресної допомоги у продуктах харчування для малозабезпеченого населення» Автор: С.В. Щербина; режим доступу: URL: //www.auc.org.ua/media/publications/743/files/PolicyResearch_2018_12_17_10_21_51_429866.pdf (дата звернення: 14.07.2020 р.)

2. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 527) Із змінами, внесеними згідно із Законами № 1170-VII від 27.03.2014, ВВР, 2014, № 22, ст. 816 № 35-VIII від 23.12.2014, ВВР, 2015, № 4, ст. 13 № 2091-VIII від 08.06.2017 відносно національного інтересу України.

3. Ігнатуша І.М. Деякі теоретичні аспекти політичного прогнозування розвитку цивілізацій у XXI ст. // Наукові праці МАУП. – 2011. – Вип. 3(30). – С. 68-74. – URL://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npmaup/2011_3/pdf_files/68-74.pdf (дата звернення: 14.07.2020 р.)

4. Європейська стратегія тривалої, конкурентоспроможної та безпечної енергетики (Зелена Книга Комісії Європейських Співтовариств. – URL: //zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_713#Text (дата звернення: 16.07.2020 р.)

5. «Енергетична стратегія України на період до 2035 року «безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» – URL://menr.gov.ua/files/images/news_2020/21012 (дата звернення: 19.07.2020 р.)

6. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй

про зміну клімату – URL: [//zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text) (дата звернення: 14.07.2020 р.)

7. Конституція України // Законодавство: : URL [//zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр) мир, стабільність и легитимність, 1990-2025/2050 (дата звернення: 16.07.2020 р.)

8. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире Валлерстайн Иммануэль України. - URL:[//fil.wikireading.ru/35873](http://fil.wikireading.ru/35873) (дата звернення: 15.07.2020 р.)

9. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: URL:[//zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text) (дата звернення: 12.07.2020 р.)

10. «Римська декларація про світову продовольчу безпеку». – URL: http://www.fao.org/fileadmin/templates/wsfs/Summit/Docs/Declaration/WSFS09_Draft_Declaration.pdf (дата звернення: 13.07.2020 р.)

11. Офіційний сайт Національної бібліотеки ім. Вернадського – URL: www.biblvernad.org.ua (дата звернення: 12.07.2020 р.).

12. Офіційний сайт Національного Комітету статистики України – URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 16.07.2020 р.)

13. Центр гуманітарних технологій – URL: www.gtmarket.ru.

14. EU Council conclusions on Common Security and Defence Policy, 19-20 December 2013 – URL:[//www.euun.europa.eu/articles/en/article_14417_en.htm](http://www.euun.europa.eu/articles/en/article_14417_en.htm) (дата звернення: 11. 06. 2020 р.)

15. Freedom House URL:[//freedomhouse.org](http://freedomhouse.org), www.freedomhouse.org.ua.

16. Transparency International URL:[//www.transparency.org/](http://www.transparency.org/)

17. Amnesty International URL:[//www.amnesty.org/](http://www.amnesty.org/), amnesty.org.ua/

18. GreenPeace www.greenpeace.org.

11. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили (в тому числі запровадження карантинних обмежень через пандемію)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі Moodle проводяться практичні (практичні), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;
- аудиторно (за затвердженим розкладом занять) проводяться 10% практичних та семінарських занять у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборонаю відвідування ЗВО здобувачам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти залік **в тестовій формі дистанційно на платформі Moodle** в дистанційному курсі «Безпекові аспекти міжнародних відносин».

12. Перелік питань до заліку

Заліковий білет містить 40 тестових завдань.

Питання для підготовки:

1. Історичний вимір поняття «безпека».
2. Базові та сучасні концепції міжнародної безпеки.
3. Сутність понять «національна безпека», «регіональна безпека» та «міжнародна безпека».
4. Сучасні загрози та виклики національній та міжнародній безпеці.
5. Місце України в системі міжнародної та регіональної безпеки.
6. Характер і сутність сучасних глобальних трансформацій.
7. Глобальні і регіональні зміни міжнародних відносин.
8. Міжнародна політика як сфера зіткнення інтересів.
9. Основні причини виникнення міжнародних конфліктів.
10. Динаміка розгортання міжнародного конфлікту
11. Основні форми подолання конфліктних ситуацій у сучасних міжнародних відносинах.
12. Поняття запобігання конфлікту, його основні форми.

13. Переговори, медіація, арбітраж, рішення міжнародних судів (трибуналів).
14. Роль ООН як міжнародного форуму в контексті організації та проведення миротворчих операцій.
15. Система інформаційного забезпечення міжнародної безпеки.
16. Система показників та індикаторів інформаційного забезпечення міжнародної безпеки.
17. Методи та системи моніторингу основних складових міжнародної безпеки.
18. Побудова системи індикаторів моніторингу міжнародної безпеки.
19. Безпекові інститути і глобальне співробітництво у системі забезпечення міжнародної безпеки.
20. Глобальні трансформації та соціально-демографічні аспекти безпеки глобального розвитку.
21. Глобальні соціально-демографічні ризики і загрози (некерована міграція, значна нерівність у доходах, продовольча криза, некерована урбанізація).
22. Нова роль міжнародного соціального співробітництва.
23. Соціальна й демографічна безпека держави: поняття, оцінка загроз та пріоритети досягнення.
24. Реалізація Глобальних Цілей сталого розвитку ООН 2030 та посилення соціальної відповідальності в контексті національної соціально-демографічної безпеки.
25. Міжнародна продовольча безпека в контексті проблем і викликів світової економіки та структурних зрушень у світовому виробництві та споживанні.
26. Світова проблема продовольчої безпеки та місце України в Глобальному індексі продовольчої безпеки.
27. Римська декларація про світову продовольчу безпеку.
28. Основні фактори, які впливають на продовольчу безпеку.
29. Поняття міжнародної продовольчої безпеки: політичний, економічний та соціальний аспекти.
30. Критерії та індикатори оцінки міжнародної продовольчої безпеки.
31. Міжнародна енергетична безпека в контексті структурних зрушень світової економіки та проблеми вичерпування глобальних енергетичних ресурсів.

- 32.Поняття міжнародної енергетичної безпеки, критерії та індикатори її оцінки.
- 33.Індекс ризику енергобезпеки. Показники енергобезпеки.
- 34.Міжнародні організації з енергетичної безпеки.
- 35.Основні реальні та можливі (потенційні) загрози інформаційній безпеці України у різних сферах.
- 36.Базисні індикатори інформаційної безпеки.
- 37.Поняття та аналіз технологічних ризиків і загроз (шахрайство в ІТ-технологіях і «крадіжки» даних, кібератаки, критичний збій систем, значна цифрова дезінформація).
- 38.Вплив глобальних трансформацій на розвиток системи міжнародної екологічної безпеки.
- 39.Глобальне потепління та екологічна безпека.
- 40.Критерії екологічної безпеки.